

گم شدن مطالبات زنان در غبار شاخص‌های عدالت جنسیتی

اسناد بالادستی در حوزه زنان و خانواده کم‌نباریم؛ اسناد محکم و متقنی همچون منشور حقوق و مسئولیت‌های زن در جمهوری اسلامی ایران یا سیاست‌های کلی خانواده‌ابلاغی مقام معظم رهبری که اگر اجرایی شوند تقریباً همه‌مسائل حوزه زنان و خانواده را پوشش می‌دهند، با وجود

تصویب شاخص‌های عدالت جنسیتی خروجی تنها جلسه ستاد ملی زن و خانواده در دولت‌های یازدهم و دوازدهم بود که اسفند ماه سال گذشته بعد از چند سال تأخیر برگزار شد. ششمین و آخرین جلسه ستاد ملی زن و خانواده در اردیبهشت ماه سال ۹۷ برگزار شده بود و دستور کارش حذف تمام موازی کاری‌هایی بود که در حوزه‌های مختلف در زمینه فعالیت‌های امور بانوان وجود داشت و بنا بود این ستاد تمام فعالیت‌های مختص زنان را از روی کاغذ به میدان عمل بیاورد.

در آخرین جلسه ستاد ملی زن و خانواده بود که کمیته تخصصی توانمندسازی، کارآفرینی و اشتغالزایی زنان و خانواده ذیل شورای عالی اشتغال تصویب شود. همچنین تصویب کلیات طرح بیمه زنان خانه‌دار و تشکیل جلسه کارگروه تخصصی به منظور بررسی نحوه اجرایی شدن طرح بیمه زنان خانه‌دار و افزایش مدت مرخصی زایمان برای مادران از شش ماه به ۹ ماه و در نظر گرفتن دو هفته مرخصی برای همسرانشان و تصویب برنامه اجرایی طرح ملی آموزش زوج‌های جوان از دیگر نتایج این جلسه بود، اما خروجی جلسه این ستاد در دولت دوازهم تنها به تعیین شاخص‌های عدالت جنسیتی محدود شد.

تعبیر عدالت جنسیتی از منظر جهان‌بینی‌های متفاوت

اصطلاحات تساوی، عدالت و برابری بر حسب رویکرد‌های مختلف علمی از قبیل سیاست، اخلاق، اقتصاد و… معانی مختلفی پیدا می‌کنند. هر نوع برداشت از واژگان تساوی، عدالت و برابری جنسی، به دیدگاه «انسان‌شناسی» موجود، بستگی دارد. تفسیر انسان از واژگان مذکور، منوط به نوع جهان‌بینی است که اختیار می‌شود. «جنسیت»، مهم‌ترین دیدگاهی است که در تفسیر واژگان تساوی و عدالت تأثیر گذار است.

در نگاه به جنسیت دو دیدگاه متفاوت وجود دارد؛ یک دیدگاه که می‌گوید جنسیت هیچ نقشی در اصل انسانیت ندارد، یعنی موجب نقص و کمال یا شسدت و ضعف در انسان بودن نمی‌شود؛ با وجود این، جنسیت در حقوق و وضع قوانین تأثیر گذار است و موجب تفاوت حقوقی می‌شود و در دیدگاه دیگر جنسیت نه تنها در اصل انسانیت، بلکه در مسائل حقوقی نیز تأثیر گذار

نیست. دیدگاه اسلامی به جنسیت با دیدگاه نخست مطابقت دارد اما دیدگاه‌های فمینیستی موافق برابری زن و مرد در همه امور و حقوق هستند، با این مقدمه شاید اصلی‌ترین سؤال در برابر تصویب شاخص‌های عدالت جنسیتی چیستی این مفهوم باشد، عدالت جنسیتی از آن دست مفاهیمی است که پیش از پرداختن به آن نیاز تعریفی جامع و بر اساس ارزش‌ها و پارادیم‌های اجتماعی هر جامعه‌ای است همچنانکه جوامع غربی عدالت جنسیتی را در برابری میان زن و مرد در تمامی امور می‌دانند، اما نگاه اسلام به مسائل جنسیتی میان مرد و زن از جنس نگاه برابری نیست و از جنس نگاه عدالت‌محور است. واژه «عدالت» در لغت به معنای قرار گرفتن هر چیز در جای خود معنا شده و شاید بهترین مفهوم برای نگاه به امور زنان و مردان نگاهی از همین دست باشد که با عنایت به فطرت و ویژگی‌های ذاتی و در نظر گرفتن تفاوت‌های میان زن و مرد عدالت را در سیاستگذاری نیست به آنها که در احکام دینی متجلی می‌شود رعایت کرده است. اما اینکه منظور از عدالت جنسیتی منظور شده در ماده ۱۰۱ برنامه ششم توسعه چیست و آیا این مفهوم پوششی بر مفهوم معمول برابری جنسیتی مورد پذیرش در جوامع غربی است یا خیر موضوعی است که پاسخ به آن می‌تواند ابعاد این ماجرا را بهتر روشن کند.

برابری فرصت‌ها و حق انتخاب

سوسن باستانی، معاون بررسی‌های راهبردی معاونت امور زنان و خانواده، در پاسخ به این سؤال که هدف از تصویب عدالت جنسیتی در برنامه ششم توسعه چیست می‌گوید: ماده ۱۰۱ قانون برنامه ششم توسعه تمامی دستگاه‌های اجرایی را موظف به تحقق اهداف مندرج اسناد بالادستی می‌کند. در اصول دهم، بیستم و بیست و یکم قانون اساسی جمهوری اسلامی، سیند چشم‌انداز ۲۰ ساله، سیاست‌های کلی برنامه ششم و سیاست کلی برنامه خانواده به منظور مشخص نمودن شاخص‌های اصلی عدالت جنسیتی مبنی بر تقویت نهاد خانواده و جایگاه زن در آن و استیفای حقوق شرعی و قانونی زنان در همه عرصه‌ها و توجه ویژه به نقش سازنده زنان مورد توجه قرار گرفته است. از طرفی هدف هم در واقع اعمال رویکرد عدالت جنسیتی بر مبنای اصول اسلامی در سیاست‌ها، برنامه‌ها و طرح‌های دستگاه‌ها و بررسی تصمیم‌ها بر اساس

شاخص‌های ابلاغیه ستاد زن و خانواده است. در این راستا معاونت که محل استقرار دبیر خانه ستاد ملی زن و خانواده است، متولی بر گزار کننده جلسات و ارزیابی و تطبیق سیاست‌ها، برنامه‌ها و طرح‌های دستگاه‌ها و رصد آنهاست. برای عملیاتی کردن این مأموریت ما در ابتدا سلسله نشست‌هایی را با نمایندگان دستگاه‌ها برگزار کردیم علاوه بر اینکه اسناد بالادستی در هشت محور آموزش، خانواده، بهداشت، مشارکت اجتماعی و سیاسی بررسی شده بود، دستگاه‌های متولی هر کدام از موارد ذکر شده دعوت شدند.

در همین حین اسناد بالادستی نیز بررسی شد و یک سلسله شاخص‌های اصلی در مرحله اول در سطح ملی به همکاری دستگاه‌ها تهیه شدند. در مرحله بعدی نیز ما تمامی این دستگاه‌ها را در سه مرحله جمع‌آوری کردیم که هر دستگاهی باید در جریان شاخص‌های پیشنهادی دستگاه دیگر نیز وجود داشت.

معاون بررسی‌های راهبردی معاونت امور زنان و خانواده معتقد است تصویب شدن طرح عدالت جنسیتی بدان معنا نیست که هیچ یک از اصول این طرح تا به حال در کشور اجرا نشده است. ما توجه به اینکه حدود ۲۰ سال از عمر آن می‌گذرد اما متأسفانه تاکنون برای شاخص‌سازی آن و اعلام شاخص‌ها اقدامی صورت گرفته بود، لذا معاونت امور زنان و خانواد در اولین گام خود درباره این مصوبه اقدام به بسط مفهومی این موضوع کرده است که براساس ماده‌ها و لواح این مصوبه، این شاخص‌ها با تأکید که «برابری فرصت‌ها و حق انتخاب» مبتنی بر موازین اسلامی صورت گرفت که در واقع همین موضوع مهم‌ترین مسئله این مصوبه و معاونت است.

باستانی تأکید می‌کند: در این رابطه هر دستگاهی بسته به مأموریت‌ها و وظایف خود متولی تعیین و پیشنهاد این شاخص‌هاست تا در ستاد مطرح شود. هر دستگاهی بنا به مأموریت‌های خود وظایفی را بر عهده دارد که ترجیح ما این است که دستگاه‌ها با توجه به مأموریت‌های خود، شاخص‌هایی که منجر به بحث عدالت جنسیتی می‌شود را اجرا کنند لذا به همین دلیل امید ما این است که تا پایان برنامه ششم بتوانیم با توجه به توان و برنامه‌های هر دستگاهی یک تغییری در وضعیت زنان یا

مطالباتنی نظیر بیمه زنان خانه‌دار یا سیاست‌های حمایتی از مادران شاغل برای کمک به افزایش جمعیت امسوری ملموس برای اکثریت جامعه زنان است که همچنان بر زمین مانده است. در این بین چه تدبیری بهتر از تعیین شاخص‌های عدالت جنسیتی می‌تواند گروه زنان فعال سیاسی را راضی و سایر اقشار زنان در جامعه را سرگرم کند؟

کار کارشناسی برای تعیین مصادیق عدالت جنسیتی موضوعاتی از این قبیل هستند. حالا آنطور که معصومه ابتکار معاون رئیس‌جمهور در امور زنان و خانواده خیر داده است، محور‌ها و شاخص‌های اصلی عدالت جنسیتی در جلسه‌ای با معاون فرهنگی قوه قضائیه تصویب شد.

مردان (بسته به شاخص‌ها) ایجاد کنیم. در گذشته وی در جلسه تصویب شاخص‌های عدالت جنسیتی که با حضور نمایندگان دستگاه‌های مختلف دولتی و معاون قوه قضائیه برگزار شد حدود ۲۹ شاخص تصویب شد که قرار است این شاخص‌ها به دستگاه‌ها برای اجرا ابلاغ شود.

سروگرمی تازه‌ای به نام عدالت جنسیتی

حالا به جامعه بازگردیم؛ جامعه‌ای متشکل از زنان و مردان که ترکیب جمعیتی برابری دارند و هر یک در جایگاه خود مشغول ایفای نقش‌هایی هستند که پذیرفته‌اند. شاخص‌های عدالت جنسیتی عنوان برجسته‌ای است که می‌تواند جلب توجه کند به‌خصوص اگر این مسئله با پوشش رسانه‌ای ساعت‌ها کار کارشناسی و برگزاری جلسات متعدد همراه باشد و حتی پای عالی‌ترین مقام اجرایی کشور یعنی رئیس‌جمهور را هم به این ماجرا باز کند.

ایسن یکی از تکنیک‌های رسانه‌ای مهمی است که برای برجسته‌سازی اهداف مورد تأکید سیاستگذاران و از آن مهم‌تر رجاع توجه و تمرکز جامعه مخاطبان از مطالبات و وعده‌ها به اموری است که به‌رغم داشتن ظرفیت رسانه‌ای بالا برای برجسته‌سازی در عمل فاقد ارزش دورنی هستند.

ماجرای تعیین شاخص‌های عدالت جنسیتی در حالی صورت می‌گیرد که دولت‌های یازدهم و دوازدهم به‌رغم سرمایه‌گذاری عظیم روی زنان برای پرکردن سبد آرای و به دست آوردن کرسی ریاست جمهوری بسیاری از وعده‌های خود در این حوزه را عملی نکردند؛ وعده‌هایی همچون به‌کارگیری زنان در سطح وزیر! این در حالی است که زنان حامی دولت با تصور حضور سه وزیر زن در کابینه‌های صندوق‌های رأی آمدند. گذشته از فعالان سیاسی زن زنان در سطوح اجتماعی متوسط و پایین‌تر هم مطالباتشان برآورده نشده است. مطالباتی نظیر بیمه زنان خانه‌دار یا سیاست‌های حمایتی از مادران شاغل برای کمک به افزایش جمعیت اموری ملموس برای اکثریت جامعه زنان است که همچنان بر زمین مانده است. در این بین چه تدبیری بهتر از تعیین شاخص‌های عدالت جنسیتی می‌تواند گروه زنان فعال سیاسی را راضی و سایر اقشار زنان در جامعه را سرگرم کند؟

فاصله زنان پرده نقره‌ای از واقعیت

جامعه ایرانی از نگاه اعتقادی

از لباس و پوشش فاصله گرفته است

بازنمایی زنان در سینمای ایران یکی از موضوعاتی است که روز به روز چالش‌برانگیزتر می‌شود. فارغ از پوشش و آرایش‌های غلیظ و نامتعارف بازیگران زنی که روی پرده نقره‌ای قرار می‌گیرند و خواه ناخواه الگویی از رفتار و پوشش به مخاطب خود ارائه می‌کنند نقش‌های این زنان نیز کمتر با واقعیت آنان در جامعه همخوانی دارد به همین خاطر هم است که مخاطب نمی‌تواند با این زنان همذات‌پنداری کند و خودش را جای آنها بگذارد. سینمای ایران مدت‌هاست یا برای گیشه کار می‌کند یا برای جشنواره‌های بین‌المللی فیلم می‌سازد که اولی کم‌دی‌های سخیف و دومی فیلم‌های سینمایی ژانر نکتبت را به تصویر می‌کشد. در فیلم‌های کم‌دی اغلب با زاننی نامتعالد و بعضاً سبک‌مغز با رفتارهای سخیف مواجهیم که دست به هر کاری می‌زنند تا مخاطب را بخندانند و در ژانر نکتبت با زاننی که در اوج فلاکت گرفتار شده‌اند و نهایت این فلاکت هم هیچ نقطه امید و روشنی را به تصویر نمی‌کشد. این در حالی است که سینما ظرفیت مناسبی برای امیدبخشی به جامعه و از نقای سطح فرهنگ مردم دارد.

نتایج «بررسی تغییرات در بازتابی مفاهیم زن، دینداری، پوشش و رفاه در سینمای یک دهه اخیر(۱۳۹۵-۱۳۸۵)» با نتایج قابل تأملی همراه است. بر اساس جامعه‌آماری این پژوهش در سینمای یک دهه اخیر، تقریباً فیلمی رانمی‌توان سراغ گرفت که شرایط مطلوب اوضاع اجتماعی و اقتصادی کشور را تصویر کرده باشد و فیلم‌ها عمدتاً نسبت به وضعیت جامعه ابراز نگرانی کرده و هشدار داده‌اند. بر اساس یافته‌های این پژوهش به نظر می‌رسد به صورت کلی در این بازه زمانی زنان نقش‌های کارآمدتر، مشاور و مستقل‌بیشتری (در اجتماع و مشاغل) را برعهده گرفته‌اند و روند قدرت گرفتن زنان در نقش‌های اجتماعی و شغلی در جامعه – بر اساس بازنمایی شان در فیلم‌ها- محسوس است. در این شرایط، با خروج زنان از خانه و پذیرش نقش‌های اجتماعی و شغلی، نظام خانواده و دچار تزلزل شده و مردان هنوز نتوانسته‌اند در به تعادل رساندن نظام خانواده، پس از خروج زنان از خانه، به همسرانشان یاری رسانند.

مانا دشتگی هاشمی پژوهشگر این پروژه می‌گوید: فیلمسازان معتقدند جامعه ایرانی با تأکید بر زنان لباس را به عنوان پوشش در نظر می‌گیرد و نه حجاب و بر اساس این رویکرد، جامعه ایرانی از نگاه اعتقادی از لباس و پوشش فاصله گرفته است. روند فیلم‌های یک دهه اخیر نشان می‌دهد در بحث بازنمایی دین و دینداری، جامعه ایرانی به سمت دین شخصی و فردی در حال حرکت است و نمایش مستقیم نمادهای مذهبی و دینی و اعمال مذهبی، کم‌کم جای خود را به بازنمایی ارزش‌های اخلاقی و انسانی داده است. شیوه بازنمایی زنان در سینما و همچنین معیارهای انتخاب بازیگر مدت‌هاست از سوی خود اهالی سینما هم مورد انتقاد قرار گرفته است، چیزی شبیه استفاده از بازیگران زن خارجی برای نمایش تصویر بی‌حجاب آنها یا انتخاب بازیگران مرد برای ایفای نقش زن که نمونه‌هایش را بارها در فیلم‌های کم‌دی دیدیم و بازای ارزشنگ امیرشاهی در فیلم لازانیا یکی از جدیدترین نمونه‌های این ترند است؛ سریالی که گویا قرار نیست تمام شود. این در حالی است که سینمای یک کشور نیازمند بازنمایی حقایق در کنسار ارائه راهکار و پرورش و روحیه امید و حرکت است؛ چیزی که نه در فیلم‌های مبتذل دیده می‌شود و نه در فیلم‌های جشنواره‌پسند ژانر نکتا!

زن، آن گونه که باید باشد

اگر بدانیم که زنان در تعیین شخصیت و سرنوشت جامعه نقش اساسی دارند و هرگونه اخلاق و منش و شخصیتی پیدا کنند، تأثیر مستقیم و ماندگار بر فرزندان و همسرانشان می‌گذارند، زن و مرد دست به دست هم می‌دهیم تا برای رسیدن جامعه به افاق‌های متعالی، نسبت به جایگاه زنان نهایت هوشیاری را به صحنه آوریم. کتاب زن، آن گونه که باید باشد، قدمی در راستای فهم جایگاه زن و خانواده است. این کتاب مجموعه چند سخنرانی از اصغر طاهرزاده است که در آنها از لزوای مختلف موضوع زن و خانواده مورد بررسی قرار گرفته، به اضافه مجموعه سؤال و جواب‌هایی که در مورد ازدواج از ایشان شده است. نقطه ضعفی که در بعضی از خواران و برادران متدین در چشم می‌خورد، نشناختن جایگاه لذات حلال با محرم خود است، به طوری که با روحیه‌ای مقدس‌مآبانه نسبت به آن بی‌توجه هستند. در این کتاب سعی شده است آفات چنین روحیه‌ای بررسی و تحلیل شود و اینکه اگر موضوع درست دیده شود نه تنها هیچ تنافی با سلوک دینی ندارد، بلکه موجب نشاط در انجام واجبات نیز می‌شود. از نکاتی که متأسفانه دشمنان دانا و دوستان نادان به آن دامن می‌زنند موضوع عدم مشورت با زنان است و روایاتی را نیز به عنوان نمونه مطرح می‌کنند. نویسنده در بحث «مشورت با زنان» با مدعوت ما به آیات قرآن و تئدر در آنها، ابتدا به‌خوبی روشن می‌کند، محال است از نظر ارزش و رسیدن به کمال، ذره‌ای بین زن و مرد تفاوت باشد و سپس به جایگاه روایات پرداخته است تا معلوم شود اگر خاستگاه روایات درست روشن گردد نه تنها کوچک‌ترین تحقیق‌ری در آنها برای زنان نخواهد بود، بلکه بر عکس آن روایات حساسیت جایگاه زنان را برای داشتن بستری مناسب در امر تربیت فرزند مد نظر دارند. زیبایی «خدمت» به جای «قدرت» از نکات دقیقی است که کتاب در بحث «زن؛ قدرت یا خدمت؟» بدان پرداخته تا حجاب «ارادهٔ معطوف به قدرت» که شاخصه فرهنگ غربی است، جایگاه حساس زن را نادیده نگیرد و ما از بصیرت بزرگی که باید نسبت به زنان در نظام هستی داشته باشیم محجوب گردیم؛ بصیرتی که رسول خدا(ص) در سخن خود ما را بدان آگاه کردند که «حَبِّبْ اِلٰی مِنَ الدُّنْيَا ثَلَاثَ، النِّسَاءَ وَ الطِّیْبَ وَ جَعَلْتُ فَرَّةً عِیْنِی فِی الصَّلَاةِ»، محبت سه چیز از دنیا به قلب من افتاده است، زنان، عطر و قرار داده شده است نور چشم من در نماز.

در بحث «عوامل بحران خانواده و راه برون‌رفت از آن» سعی شده با دقت در مشکلاتی که فرهنگ مدرنیته برای خانواده ایجاد کرده، ابتدا موضوع موشکافی شود سپس با نقد پیشینه‌هایی که بدون در نظر گرفتن آفات فرهنگ مدرنیته، می‌خواهند نظام خانواده‌ا دست‌رفته را به آن برگردانند، احیای خانواده را با عبور از مدرنیته مد نظر قرار دهد. با اینکه موضوعات بحث شده بیشتر مربوط به زنان است ولی گویا به همان اندازه که زنان باید در شرایط جدید تعریف درستی از خود داشته باشند تا تعریف فرهنگ مدرنیته از زن بر روح و روان آنها غالب نشود، مردان نیز باید متوجه باشند در شرایط جدید ضروری است موقعیت زنان را درست ارزیابی کنند و گرنه با هنوز چشم در گذشته‌ای دارند که قابل برگشت نیست یا چیزی را درباره زنان می‌پذیرند که فرهنگ ظلمانی مدرنیته بر آنها تحمیل کرده است.